

ФОТОЖУРНАЛІСТИКА СИЛОВИХ СТРУКТУР УКРАЇНИ В СИСТЕМІ МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

Бурхливий розвиток систем масової комунікації зумовлений потребою силових структур України в одержанні політично й соціально важливої інформації, збільшенням її ролі в процесі демократизації армії, міліції, спецслужб, прикордонних військ.

Ключові слова: фото, фотожурналістика, військові ЗМІ, прес-світлина, військова преса, силові структури, журналістика, редакції, функції, техніка, видавнича справа, соціологія, ефективність, громадськість, політика, право, інформаційний аспект, візуальна комунікація.

I. Вступ

Широкий розвиток засобів масової інформації забезпечується їх технічним рівнем, завдяки якому “всі громадяни України, юридичні особи і державні органи мають право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних їм для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій” [7, с. 7]. Мету та якість інформації як продукту журналістської діяльності в громадянському суспільстві визначено в ряді нормативних актів [8], які для журналіста є обов’язковими щодо професійних вимог поряд із творчими здібностями та досвідом роботи.

Розвиток жанрів та методів сучасної фотожурналістики зумовлений потребою в збільшенні досліджень у теорії журналістики для забезпечення успішного функціонування та розвитку аудіовізуальної інформації в Україні, “здійснюються пошукові фундаментальні та прикладні наукові дослідження в галузі інформативної діяльності” [7, с. 7]. Розвиток і нові можливості Всесвітньої мережі, важлива роль комунікації в умовах сучасної суспільної дійсності потребують глибоких наукових досліджень саме в галузі аудіовізуальних технологій.

На сучасному етапі структура засобів масової комунікації повсякчас збагачується та ускладнюється. Особливо це помітно при детальному аналізі назв багатьох друкованих видань вищезгаданих міністерств, що з’явилися на вітчизняному інформаційному просторі останніми роками. Значне місце серед них посідає військова преса – газети та журнали. В умовах розбудови Збройних Сил України вони не лише відстояли своє право на існування, а й стали важливим засобом формування громадської думки, інструментом управління рядом процесів. Преса Міністерства оборони України – це потужний каталізатор демократичних процесів в армії та на флоті, рупор гласності,

відкритості, соціального захисту військовослужбовців.

Складовою цієї потужної підсистеми засобів масової комунікації є фотожурналістика. Вона і в умовах сьогодення суттєво підвищує ефективність друкованих видань, збагачує національну ідею як фундаментальну засаду ідеології державного будівництва. Фотожурналістика посіла своє місце в історії преси з появою світлопису. Із цього часу світлина, в тому числі й військова, стає неодмінним атрибутом усіх газет, журналів, книг, плакатів та іншої друкарської продукції. Підвищується її політичний, правовий, соціальний і навіть економічний статус; удосконалюються засоби впливу на аудиторію [4].

У сучасних умовах фотожурналістика стала одним з найбільш масових виробництв і розповсюджувачів мистецьких публікацій у всьому різноманітті їх форм та ознак. Це закономірний наслідок процесу, у результаті якого фотографія стала першим “машинним” засобом мистецької діяльності людини [19, с. 152].

Однак, незважаючи на те, що місце журналістики в громадській практиці визначилось досить чітко, дискусія про її призначення та особливості функціонування не припиняється й досі.

II. Постановка завдання

Мета статті – розкрити місце фотожурналістики силових структур України в системі масових комунікацій.

III. Результати

Особливе місце у фотожурналістиці в сучасних умовах повинна займати саме військова прес-фотографія. У певному розумінні це поняття має умовний характер. З одного боку, військова прес-фотографія формувалася на основі, що створювалась десятиліттями зусиллями вітчизняних і зарубіжних митців фото. З іншого – не можна не враховувати, що процес впливу на читача, характер функціонування зображальної журналістики в умовах збройних структур України має специфічний характер [5, с. 23–24].

Розгалужену кадрову та організаційну систему військової фотожурналістики наразі мають такі авторитетні видання, як: "Народна армія" (газета Міністерства оборони України), "Флот України" (орган Військово-морських сил України), журнал "Військо України", газета "Крила України" (видання ВПСН України), "Маркер", "Офіцер України" (Академія сухопутних військ України міста Львова), "Слово честі" (часопис Міністерства внутрішніх справ України), "Іменем закону" (газета МВС України), "Прикордонник України" тощо. Особливе місце належить Департаменту преси та зв'язків із засобами масової інформації Міністерства оборони України. На ідеологію військового державного будівництва тут працює багато професійних фотожурналістів, здійснюється цільова орієнтація на військову прес-фотографію, фотоінформацію. У повідомленнях, підготовлених для цього каналу масової комунікації, розкриваються майже всі форми військової фотожурналістики – від фотозамітки до фотонарису.

Фотозображальні форми отримання й використання мистецької інформації в умовах військового конфлікту все частіше знаходять місце в цивільній пресі. Зокрема, у наочній агітації, призначеній як для армієця, так і для "мирного" читача. При цьому широко використовуються не тільки ті її види, що створюються безпосередньо окремими фотхудожниками-оформлювачами в обмеженій кількості, а й видавницькі форми масового тиражування фотознімків, які розраховані на охоплення широкої аудиторії [6, с. 40].

Останнім часом під гаслом національної ідеї військова фотографія та прес-фотографія все частіше вступають у тісний зв'язок з іншими видами мистецької інформації. Так, взаємопроникнення фотографії й графіки виявляється у фотомонтажі, колажі та інших творах з порушенням просторово-часової структури зображення. Це допомагає збагатити фотожурналістику новими формами, сприяє більш повному уявленню змісту публікації, посилює вплив матеріалу, що друкується. Однак зараз ці форми у військовій пресі використовуються рідко, що свідчить про потенційні можливості впливу на читацьку аудиторію та особливо на вирішення питань військового будівництва.

Військова прес-фотографія знаходить своє місце також у документальному кіно, на телебаченні, у мережі Інтернет. Нові можливості для підвищення ефективності військових засобів масової комунікації відкривають такі форми організації масової інформації, як слайд-фільми – установки для демонстрації створених на основі фотознімків програм. Нові перспективи в застосуванні мистецьких публікацій відкривають можливість упровадження в роботу каналів за-

собів масової комунікації, систем електронної переробки тексту та ілюстрації. Вивчення якості фотографії в мистецькій фотожурналістиці та типологія всієї сукупності засобів візуальної комунікації – складний, хоча й актуальний напрям у дослідженні сучасної військової журналістики, її ролі в процесах державотворення [5, с. 23–24].

Соціологічні дослідження, проведені у військовій читацькій аудиторії, показали, що зміст і виразні особливості ЗМК при відображенні проблем військового будівництва, визначаються вмілим використанням зображення та словесного коментаря до нього. Іншими словами, твір фотожурналістики не може бути ефективним без типізації образу, досягнутої завдяки цілеспрямованому впливу на читача текстового й фотографічного матеріалу. Таким чином, узагальнення в прес-фотографії в поєднанні з естетичною формою робить її документально-образною, такою, яка надовго зберігається в уяві та відіграє велику виховну роль.

Крім того, ефективність зображувальної журналістики залежить не тільки від оригінальності сюжету, а й від високого технічного виконання особливостей авторської подачі фотографічної теми в пресі. І це потрібно завжди пам'ятати.

Таким чином, прес-фотографія військових засобів масової комунікації має ряд специфічних, притаманних лише їй особливостей. Це зумовлено як традиціями військових органів, так і тими завданнями, що вирішуються в процесі будівництва Збройних Сил.

Швидкий темп армійського життя, небувалий рівень збільшення інформації призводять до того, що читач усе частіше звертається до поверхового, вибіркового знайомства з публікаціями. Роботи мистецького характеру та заголовки такі читачі переглядають, як правило, в першу чергу. Вони найчастіше виявляють інтерес читача до випуску в цілому. Цей факт ставить працівників і дослідників прес-фотографії перед необхідністю визначити функціональні особливості та завдання фотожурналістики в сьогоднішній перехідній суспільній моделі [4, с. 296].

Дослідження функцій фотожурналістики, системно-структурний аналіз творчого процесу в зображувальній журналістиці повинні допомогти розібратися в суті соціально-економічних процесів у житті Збройних Сил зокрема та суспільства загалом. Адже фотожурналістика розвиває в читача не тільки зорові образи. У поєднанні зі словесним коментарем вона сприяє концептуальному сприйманню зображуваного явища. Фотозображення в пресі не можна абстрагувати подібно слову й тому воно дуже рідко вступає як самостійний елемент шпальти.

Знімок майже завжди потребує роз'яснення, обґрунтування на рівні логічних категорій та ідеологічних концепцій, а отже, і словесного супроводу.

Слово як засіб фотожурналістики несе не лише інтелектуальну інформацію про зображуваний об'єкт. Воно дає можливість тлумачити події та явища. Саме за допомогою слова репортер досягає потрібного ідеологічного сприйняття заданого матеріалу. Текст не дублює зображення. Він не просто пояснює, він активно впливає на читача, підказуючи в разі необхідності навіть протилежне щодо знімка тлумачення. Саме від тексту залежить, як сприйме читач те чи інше фото. Фотографія зупиняє дійсність лише на ту мить, яка, на думку репортера, більше за все розкриває суть явища, про яке повідомляється в тексті публікації [19, с. 152].

Потрібно підкреслити, що в практиці фотожурналістики інформативна оперативність розглядається не тільки як миттєва подача матеріалу [2]. Хоча фотожурналістика – одна з дієвих та оперативних форм поширення національної ідеї, довіра до фотографічного коментаря залежить від якості документального образу зображуваної події. Це не завжди враховується при обґрунтуванні інформативної визначеності окремої прес-фотографії. У результаті цього з'являються фотоілюстрації, що не відповідають агітаційним та інформаційно-оперативним вимогам. Фотоматеріали втрачають свою змістовну й ідеологічну спрямованість, перетворюються лише на елементи оформлення на сторінках військової преси [18].

Інколи на шпальтах військових газет зустрічається надмір прес-світлин. Ілюстративна переважаність шпальт призводить до того, що читач починає сприймати газетний номер як інформаційний фотобюлетень або ілюстроване видання, надруковане з незрозумілою метою. Це наслідок відсутності чіткої ідейної спрямованості фотожурналістських робіт, слабкої професійної підготовки фоторепортерів, відповідальних секретарів газет.

Особливої уваги сьогодні потребує проблема адекватного впливу на читацьку аудиторію. Широке тиражування фотожурналістики – це не тільки технічний аспект, а й обов'язкова умова її ефективності. Адже вона розрахована, перш за все, на популяризацію та поширення ідейних цінностей: духовного багатства військової людини, свідомого ставлення до військового колективу, боеготовності підрозділів, суворості дисципліни та статутного порядку.

Систематичне та масове тиражування в електронних засобах масової інформації (ЕЗМК) ілюстративних творів – це також важлива умова розвитку засобів масової ко-

мунікації в період державного будівництва. Вони включають систему зображально-виражальних методів подачі інформації у військово-періодичних виданнях. Масове тиражування творів фотомитців – порівняно новий засіб посилення виховного впливу прес-фотографії на маси. У зв'язку із цим потрібно підкреслити ряд особливостей, які є суттєвими для зображальної журналістики в цілому [16, с. 3].

По-перше, фотожурналістика як комунікативний засіб агітації та пропаганди розрахована на масову розпорошену аудиторію військовослужбовців різних родів і видів військ. Військові періодичні видання прагнуть надати свої сторінки для різноманітної образно-візуальної інформації. А масове тиражування визначається раціональними вимогами, які враховують тенденції конкретного періодичного видання, призначеного для визначеної масової аудиторії у відповідних просторово-часових межах.

По-друге, високий рівень професійного виконання – обов'язкова вимога, пред'явлена до військової прес-фотографії, яка розрахована на масове тиражування не тільки в армійських, а й у цивільних колективах, на вільний продаж у газетних кіосках.

Функціональні особливості фотожурналістики для кожного видання мають конкретну предметно-змістову й агітаційно-пропагандистську спрямованість. Зображальні та комп'ютерні матеріали [17], що використовуються військовою періодичною пресою, збагачують національну свідомість, популяризують військову справу, героїчне минуле українського народу й сучасне військо нашої країни. Вони показують волю, стійкість військовослужбовців в екстремальних умовах.

Твори фотожурналістів на військову тематику покликані підтверджувати та уточнювати текстову інформацію, розкривати суть процесів, що відбуваються в армійських колективах.

Зрозуміло, що побудувати модель мистецтва прес-фотографії в умовах процесу реорганізації Збройних Сил – завдання складне. Прес-фотографія в синтезі з текстом яскравіше розкриває суть цього процесу, недоліки та передовий досвід військ, використання досягнень досвідчених майстрів у підвищенні бойової готовності.

Фотографія, на думку соціологів, соціоніків та комп'ютерних дизайнерів, може виконувати функцію технічного засобу запису, відтворення й збереження живого зображення дійсності. Вона має справу не лише з природничими, але, перш за все, із суспільними науками. Її завдання – фіксація візуального відображення об'єктивної реальності. Таким чином, виникає невербальне джерело інформації. Фотографію можна порівняти з пам'яттю, що зберігає інформацію

про соціальну дійсність. Тому вона знаходить своє місце в науковій та судовій практиках як документальний, інформаційний та архівний засіб. Онтологічна аутентичність фотографії визначає її функції в науці: спостереження й адекватне відображення різних видів соціальних явищ і процесів. На сьогодні прес-фотографія стає методом дослідження та джерелом інформації в соціології, виконуючи свою пізнавальну функцію. З погляду наукової методології, вона може бути як вихідним імпульсом наукової гіпотези, так і способом її перевірки.

Одним із видів соціальної фотографії є військово-соціологічна фотографія. Цей новий напрям розвивається в межах фотографічного репортажу. Документальна фотографія, разом із репортажною, створює цілісне зображення та є соціологічним документом. Зазначений вище вид фотографії має свої традиції: від роботи з архівною світлинкою до власне фотографічної творчості з метою документування та збагачення різних можливостей прес-фотографії на мілітаристичну тематику.

Одна з основних переваг військової соціологічної фотографії – документальна цінність. Значення репортажної фотографії полягає в мистецтві моменту, відображенні самотніх неповторних явищ. Мілітарна соціологічна прес-фотографія повинна фіксувати стан, який, у результаті зміни життєвих стандартів армії може стати здобутком історії. Властивості світлини фіксувати об'єкти та поведінку людей, так само, як і враження того, хто фотографує, є підставою для застосування військово-соціологічних фотографій у пресі в період державного будівництва.

Фотожурналістські твори як засіб агітації та пропаганди в наш час уже набули розвитку в спеціальних молодіжних випусках військових газет і на телебаченні. Це свідчить про те, що вони користуються популярністю не тільки у воїнів, а й у цивільної аудиторії.

Важлива перевага прес-фотографії – це її правдивість і точність. Розповідаючи про нашу дійсність, малюнок, фотографія та комп'ютерний дизайн мають конкретно відображати факти й події без перебільшень і надмірностей, без псевдопатріотизму [11].

Часто в пошуках "оригінального" вирішення теми деякі митці зображення забувають про вищезазначене й тим самим знижують ефективність впливу прес-фотографії на цільову аудиторію.

IV. Висновки

Центральною фігурою в роботі з ілюстрування газети є фоторепортер. Цифрова камера, фотоапарат у його руках подібні перу. А фотознімки – новелам, які мають бути повноцінними за змістом, ідейно спрямованими та майстерно виконаними в технічному та художньому планах.

У сучасних умовах значення фотожурналістської діяльності в системі військової преси набуває нового значення. Прес-фотографія все ефективніше впливає на читачку аудиторію військових газет і журналів та є дієвим засобом виховання військовослужбовців у дусі української національної ідеї.

Список використаної літератури

1. Атлантична панорама. – К., 2012. – № 1–3.
2. Бальтерманц И.Д. Специфика содержания и формы фотожурналистики : лекции / И.Д. Бальтерманц ; Науч.-метод. каб. по заоч. и веч. обуч. МГУ им. М.В. Ломоносова. – М. : Изд-во МГУ, 1981. – 64 с.
3. Військо України. – К., 2012.
4. Горевалов С.І. Фотожурналістика в системі засобів масової комунікації: єдність слова і зображення : навч. посіб. / С.І. Горевалов, Н.І. Зикун, С.А. Стародуб. – К. : Київ. міжнарод. ун-т, 2010. – 296 с.
5. Горевалов С.И. Военная фотожурналистика в системе массовой коммуникации общества / С.И. Горевалов, А.В. Мороз. – Л. : ЛВУ, 1992. – С. 23–24.
6. Дыко Л.П. Основы композиции в фотографии / Л.П. Дыко. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Высш. шк., 1989. – С. 40.
7. Закон України "Про інформацію" від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII Ст. 9. – Розд. I // Українське законодавство: Засоби масової інформації. – К., 1999. – С. 7.
8. Закон України "Про інформацію" (1992), "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні" (1992), "Про телебачення і радіомовлення" (1993), "Про авторське право і суміжні права" (1993), "Про державну таємницю" (1994), "Про інформаційні агентства" (1995), "Про рекламу" (1996), "Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації" (1997) // Українське законодавство: Засоби масової інформації. – К., 1999.
9. Закон України "Про інформацію" від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. – Ст. 9. – Розд. I // Українське законодавство: Засоби масової інформації. – К., 1999. – С. 45.
10. Іменем закону. – К. – № 12.
11. Морозов С. Творческая фотография / Сергей Морозов. – М. : Планета, 1989. – 416 с.
12. Народна Армія. – К. – 2011–2012.
13. Офіцер України. – Л. : Академія сухопутних військ України.
14. Прикордонник України. – К., 2012. – № 2.
15. Слово честі. – К., 2010–2012. – Травень.
16. Стахов М.Т. Техника фотожурналистики : учеб.-метод. пособ. / М.Т. Стахов. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1983. – С. 3.

17. Кинг Дж. Цифровая фотосъемка: стань профессионалом! / Дж. Кинг. – СПб. : Питер, 2007. – 221 с.
18. Черняков Б.І. Зображальна журналістика як предмет і об'єкт журналістичного дослідження / Б.І. Черняков. – К., 1998. – 350 с.
19. Шаповал Ю.Г. Изображение и слово в журналистике / Ю.Г. Шаповал. – Л. : Вища школа, 1985. – С. 152.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2012.

Горевалов С.И., Зикун Н.И. Фотожурналистика силовых структур Украины в системе массовых коммуникаций

Бурное развитие систем массовой коммуникации обусловлено потребностью силовых структур Украины в получении политически и социально важной информации, ростом ее роли в процессе демократизации армии, милиции, спецслужб, пограничных войск.

Ключевые слова: фото, фотожурналистика, военные СМИ, пресс-фото, военная пресса, силовые структуры, журналистика, редакции, функции, техника, издательское дело, социология, эффективность, общество, политика, право, информационный аспект, визуальная коммуникация.

Horevalov S., Zykun N. Pictorial Journalism of Ukrainian Power Structure in the System of Mass Communication

This article is devoted to the development of systems of mass communication. This process connected with need for Ukrainian enforcement agencies inobtaining political and social important information and it's great role indemocratization of the army, police, security department and border troops.

Key words: photo, photojournalist, military mass media, pres-photo, enforcement agencies, journalist, editing, function, tehniques, publishing work, sociology, effektiveness, society, politiks, low, informational aspect, visyal communication.